

ЮРИДИЧЕСКИ ПРЪГЛЕДЪ

Условното осжждане у насъ*).

Отъ С. С. Бобчевъ.

Общи бѣлѣжки.

I.

Нова година донесе въ нашия сждебенъ животъ една значителна реформа. На 5-й януарий въ брой 3-й на „Държавенъ Вѣстникъ“ се обнародва „закона за условното осжждане“, който веднага и влѣзе въ сила.

На всѣко друго мѣсто една такава значителна реформа би извикала редица отъ тълкувания, отзиви, бѣлѣжки, изкавания въ една или друга смисълъ. У насъ, въ печата, за тази реформа едва се само помена. Повечето вѣстници, дори и не забѣлѣжиха въ своитъ малки дневни новини тоя едъръ, много едъръ фактъ. Отзивливи на всевъзможни дребни скандали, на всевъзможни безсолни вѣсти, наричани, напукъ, съ френската дума — пикантни, и на срамотни шарени, тѣзи вѣстници нито искатъ да знаятъ за грамаднитъ и сериозни явления въ нашия общественъ животъ.

И нашето общество въ повечето си пластове, на ширъ и на дълбоко, едва ли узна достатъчно за сжщината и значението на извършената реформа. Между това, тя заслужва и внимание, и отбѣлѣжане, и изучване.

*) При все, че *условното осжждане* е една нова наредба и то — не само у насъ, то има твърдъ богата литература и на руски и на другитъ езици. У насъ най-много, ако и на кратко, се писа въ „Юрич. Пръгледъ“ 1897 г. кн. V, въ 1899 г. кн. II и III. Литературата на прѣдмета е обширно изложена въ лекцитъ на професора Таганцева, вып. IV, § 895. — По прѣдмета доста изчерпателенъ е рефератътъ на г. Н. Никовъ, вж. „Сп. на Юр. Д-во“, II, стр. 3 и 49. На руски най-много е писалъ за условното осжждане проф. *Пионтковский*, вж. неговата книга: „Объ условномъ осужденіи или системѣ наказаніи“. Одесса, 1894.

Условното осъждане е наредба на новото време, ако и да е имало своите заченки въ някои средновековни институти. То е плодъ на напредничавата углавна наука. Ако прѣдварителното освобождение има за цѣль да тури край на едно задържане, намѣрено вече за излишно и достигнало цѣльта си съ поправянето на осъдения, условното пъкъ осъждане отлага, за извѣстенъ срокъ, прилагането на наказанието, когато се види прѣдварително отъ съднитѣ, че то е излишно и че поправянето е много по-възможно при това отсрочване на наказанието.

И наистина, има цѣль редъ малки прѣстъпни дѣяния, които бихме нарекли *случайни*, извършени въ едно увлечение, които не сж дѣло на една прѣстъпна, зла воля, не сж плодъ на една зла мисль, на развалена душа. За тѣхъ нашитѣ българи казватъ „че човѣкътъ сбъркалъ“, „той не щѣлъ, ами врѣхлѣтълъ на него“, или дори че „дьяволъ го тикналъ къмъ извршването му“.

За таквизъ, теглени на съдъ, и най-малкото запиране или затваряне би било едно тежко наказание. Тѣ сж достатъчно наказани съ факта, че вече ги теглятъ на съдъ, че ги разкарватъ съ призовки, че ги изправятъ прѣдъ съда. Тѣ не сж „прѣстъпници“, и не могатъ да бждатъ. За таквизъ лица „задържането, съ своитѣ многобройни унизителни послѣдствия, докарва много често противенъ резултатъ на оня, който се очаква отъ него. Това е особено вѣрно, когато задържането, което е опрѣдѣлено да трае кратко време, има за послѣствие съсипването на осъдения и докарване сиромашия въ семейството му... Не е всекога нужно, щото вратитѣ на тъмницата да се затворятъ подиръ единъ човѣкъ, който въ една минута на забравяне или на слабостъ е нарушилъ за първи пътъ наказателния законъ¹⁾.

За таквизъ „сбъркали за първи пътъ“ съдътъ много пжти, и да иска, не може да имъ помогне, при все че нашия наказателенъ кодексъ е далъ широкъ просторъ за намаляване наказанията до най-крайния минимумъ.

Именно тѣ може да сж извършили дѣянието си не при стечението на редъ злочести обстоятелства, за да се иска помилванието имъ, нито пъкъ това тѣхно дѣяние може да прѣдставлява условията на чл. 61 отъ НЗ. Съ една рѣчь, биватъ случаи,

¹⁾ Докладъ до XIII Общи. Н. Събрание, I Р. С. стр. 2, 3.

когато едно наказание става неизбежно и за таква обвинявани. Само условното осжждане би могло да имъ помогне.

Условното осжждане, както е прието сега у насъ въ закона, е една наредба, която дава право на сжднитѣ, „кога осжждагъ нѣкого на зтворѣ до една година, ако той по-рано не е билъ осжжданъ по прѣтхплення отъ общъ характеръ, да постановяватъ съ сжщата присѣда мотивирано, че се отлага наказанието за три години. Ако въ продължение на тѣзи три години противъ сжщия осжденъ не се повдигне никакво прѣслѣждане, първото му осжждане се смѣта като нестанао. Въ противенъ случай, първото наказание се изпълнява безъ да може да се смѣсва съ второто.“ Така гласи първиятъ членъ отъ новия законъ.

II.

Посрѣщае на драго сърдце това нововъведение у насъ, новия законъ за условното осжждане. Съ него ние изпрѣваряе много други велики и малки културни държави, у които борбата въ полза на тоя законъ, наричанъ по името на първия му прѣдложителъ въ Франция, законъ Беранже, още не е тържествувала. У насъ, нека си признаемъ, борбата за ввеждане закона за условното осжждане не бѣше голѣма. Тъкмо и за това нито значението, нито благодѣянието на закона се оцѣниха въ живота и печата. Наистина, за условното осжждане у насъ почна да се пише прѣди десетина години. „Юридически Прѣгледъ“ най-напрѣдъ напечата нѣколко къси статийки.

Нашето законодателство още въ врѣме на разискванията НЗ. се изказа по принципъ за приемането на условното осжждане. Това бѣше въ 1895 г., когато въ углавното ни право се внесе все пакъ важната реформа на прѣдварителното освобождение. Ако тогазъ и условното осжждане не се прокара, причината бѣше твърдѣ слабо то запознаване съ тая наредба, която бѣше още много нова, малко позната, а тогавашниятъ титуляръ въ министерството на правосѣдието, Д-ръ К. Стоиловъ, който не бѣше противъ условното осжждане, намѣри за добръ да не се бърза и да се приеме за първи пътъ само прѣдварителното освобождение, та слѣдъ едно опитване на сетнинитѣ му, да се обърнемъ и къмъ условното осжждане²⁾.

²⁾ Въ рѣчта си Д-ръ Стоиловъ, като признава първостепенната важность на въпроса за условното осжждане, приема, че принципътъ е много до-

По-късно въ младото ни „Юриджеско Дружество“ въпросътъ бѣ подигнатъ отъ г. Н. Никовъ, който четѣ единъ дълъгъ и широкъ рефератъ, къдѣто изложи всестранно прѣдмета и изказа желаніе за въвеждането по-скоро на условното осъждане³⁾. Референтътъ подържаше да се приеме условното осъждане, както е въ проекта на швейц. наказ. законъ и да

бъръ. Но той е изказалъ страхътъ „да не би злоупотѣбленията (съ тоя институтъ) да прѣминатъ границата и да създадатъ една безнаказаностъ за извѣстни прѣстѣпници.“

„И дѣйствително, казва д-ръ К. Стоиловъ въ рѣчта си въ Нар. Събрание, въпросътъ е отъ първостепенна важностъ и въпросъ съ голѣми послѣдствія. Въведено е то въ двѣтъ страни, които се указаха; въведено е не за всички прѣстѣпленія, но — за твърдѣ ограничено число деликти. Обаче принципътъ е много добъръ. Принципътъ е именно, че това, което тежи най-много на човѣка, то сѣ дребнитъ наказания. Ако единъ човѣкъ го осъдите на 15—20 дена, или — на една седмица, когато не е бивалъ осъжданъ въ живота си, защото въ минута на едно външеніе е изпусналъ една дума, за такъвъ човѣкъ е убиство да го турите въ затвора. Най-трудната минута за такъвъ човѣкъ е, когато си спомни, че когато и да се яви прѣдъ едно съдебно или друго учрѣждение и го попитатъ: „бивалъ ли си подъ съдъ?“ той трѣбва да се черви и да каже, че е бивалъ осъжданъ. За да се избѣгне това, което у извѣстно число хора става начало на прѣстѣпление, — защото голѣмо число отъ прѣстѣпленіята произлизатъ именно отъ това, че хората ставатъ прѣстѣпници, слѣдъ като прѣвършатъ това първо наказание, слѣдъ като влѣзнатъ въ общество развадено и слѣдъ като имъ падне пердето, отъ тогазъ захваща тѣхната прѣстѣпностъ, — за да се избѣгне, казвамъ, това и за да се прѣдотвратятъ тия работи, най-напрѣдъ дружеството за международното право изработи извѣстни правила, които се приеха отъ законодателнитъ тѣла, най-напрѣдъ въ Белгія, сетѣ се въведоха отчасти и въ Франция, но въ твърдѣ ограничени случаи. Обсъждахме и ние доста надѣло тоя въпросъ; и, ако се не внесе това нѣщо въ нашия законъ, единственото съображение бѣше това, да не би да достигнемъ противоположни резултати; да не би, додѣто още не е установена у насъ тая магистратура, да достигнемъ, по комшийски съображения, да докараме до безнаказаностъ хорскитъ прѣстѣпленія, безъ да се отиде до канала на наказание прѣстѣпленіето. Защото се прѣдвижда, че сѣдницата, като сѣди нѣкого, държи му рѣчь поучителна и му казва всичко това, което е извършилъ, като му казва още, че въ интереса на обществото го освобождава отъ наказание подъ условие да не извърши ново прѣстѣпление. Страхътъ да не би злоупотѣбленията да прѣминатъ границата и да създадемъ една безнаказаностъ за извѣстни прѣстѣпници, ни възпрѣ да приемемъ въ проекта новия институтъ. Тия сѣ съображенията, които ни докараха до убѣждение да не внасяме тоя институтъ и въ нашия законъ. Но, при все това, пакъ казвамъ, че прѣдметътъ заслужава да бѣде изученъ и прѣпорѣчанъ на комисіята и тя, като го засегне, ще го изучи всестранно и ще прѣдстави своитъ мотиви, отъ които и ние ако се убѣдимъ, ще бѣдемъ готови да се присѣединимъ къмъ нейното прѣдложение“.

³⁾ Г-нъ Никовиятъ рефератъ, четенъ на 26.ІІ. 1901 г., съдържа, между друго, любопитната история на условното осъждане, на която той намѣрна зачекнитъ въ XIV в. въ черковнитъ сѣдилища. Въ Англія условното осъждане е введено въ 1879 съ Summary jurisdiction act. На континента първи пакъ се явява въ Белгія: Loi établissant la libération conditionnelle отъ 31 май 1888 г. Въ Франция тоя законъ се въведе на 26 мартъ 1891 г. По-късно е въведенъ въ Невшателъ, Женевѣ, Люксембургъ, Португалія, Норвегія и Прусія. Въ Прусія системата е особна и отиѣната на наказанието става по реда на помилването отъ върховната власть.

се взематъ въ внимание още белгийския, френския и норвежския закони за условното осжждане⁴⁾.

Въ „Юридическото ни Дружество“ условното осжждане не бѣше посрѣщнато съ единодушно одобрение. То намѣри своитѣ противници, които изказаха доста вѣски съображения противъ бързото му приемане. Такива бѣха г. г. Д-ръ Зжбовъ и Д-ръ Кацаровъ⁵⁾. Опонентитѣ се позоваваха на слѣднитѣ обстоятелства и положения: 1) не трѣбва да се бърза, защото нито науката е единодушна да го одобрява, нито нашиятъ народъ го разбира; 2) съ подобна ненаказуемостъ ще се намали убѣдението въ справедливостта на наказателното дѣло; едни ще сждатъ ненаказвани, други наказвани; това ще извика натяквания противъ сждитѣ, което не е желателно; 3) цѣльта на наказанието не е само да поправи, но и да отдаде всѣкому заслуженото и да се удовлетвори едно правно чувство; а при условното осжждане нѣма наказание; 4) въ нѣкои страни ввеждането на условното осжждане докара нежелателни сетнини. Въ Белгия прѣстѣпността се увеличи веднага⁶⁾.

Рефератътъ на г. Никова извика врѣмено размърдване, но само срѣдъ юриститѣ въ столицата. И въпросътъ слѣдъ това почти заглѣхна. Печатътъ ни не го подѣе, защото той се занимаваше съ други по-важни „интереси“ на деня.

И въпросътъ за условното осжждане щѣше, може би, да си остане дълго врѣме въ областта на копнежитѣ и блѣновеѣтѣ, ако не бѣше го подѣело министерството на правосъдието и ако не бѣше прѣвело отъ френски познатиятъ законъ на Беранже. Нийдѣ може би не е тъй лесно, както у насъ, да създадете каквото щете законодателство. Доста е да ви стѣпи крака на министерския постъ и да ви скимне да внесете по вѣдомството си извѣстна реформа; вие ще я прокарате и ще я прокарате много лесно. Колкото повече ви е послушно болшинството, толкозъ по-незабѣлѣжено, безъ разисквания даже, ще мине вашата реформа, добра или лоша.

Опозицията може да отвори уста и да каже нѣкоя дума, повече или по-малко остра, силна, умна. Тази дума може

⁴⁾ Вж. цитир. статия, стр. 68.

⁵⁾ Вижте тѣхнитѣ възражения въ „Юрид. Прѣгледъ“, год. IX, 178—179.

⁶⁾ Същото мѣсто, стр. 178.

да бѣде даже много умѣтна; но тя ще се запише само въ протоколитѣ. Внезапно внесената реформа, за която много пѣти прѣдварително никой и не е подозиралъ, се приема отъ еднородното болшинство.

По тоя начинъ могатъ да се направятъ твърдѣ много добри реформи, но могатъ да се внесатъ въ сѣдебния и държавенъ строй и много недомислени закони, които не отговарятъ нито на нуждитѣ на народа, нито на негова правогледъ, нито на правната наука и на нейнитѣ сериозни изисквания. Съ такъвизъ закони е богатъ нашиятъ кодексъ!

Ш.

Върху новия законъ за условното осжждане може да се каже изобщо, че е една сполучлива реформа. Това ние твърдимъ по начало и за общитѣ черти на закона. Отъ него се имаше нужда. И законодательтъ удовлетвори тази нужда случайно, инстинктивно или по едно наитие.

Въ всѣки случай законътъ за условното осжждане у насъ трѣбва да се посрѣщне съчувствено и да се чакатъ сетнитѣ му за да видимъ въ какво да се измѣни, поправи и допълни.

Нашиятъ законъ за условното осжждане е уреденъ по системата, прѣта въ Франция⁷⁾.

Разгледанъ сравнително съ първоизточника си, тоя законъ е заетъ, по-право, прѣведенъ отъ френския *Loi du 26 mars 1891 sur l'atténuation et l'aggravation des peines*. Въ проекта прѣводътъ бѣше буквално вѣренъ съ оригинала. Въ Нар. Събрание комисията го измѣни. Законътъ се измѣни, но едва ли можемъ да поздравимъ законодателството съ тѣя измѣнения. Тѣ сѣ двѣ само, но крайно съществени и, нагледъ, ако и да правятъ голѣми стѣпки напрѣдъ въ духъ на нѣкаква си напрѣдничавость, въ дѣйствителность тѣ сѣ прибрзани.

Тѣзи съществени измѣнения сѣ слѣднитѣ:

1) Споредъ френския законъ условното осжждане се счита за нестанало ако въ продължение на 5 години отъ постанов-

⁷⁾ Системи има: 1) *масачусетска*, по която виновниятъ се туря на изпитание подъ контрола на специаленъ чиновникъ *probation officer*; 2) *английска* — при която виновниятъ се пуска на свобода подъ поръчителство; 3) *френска* — която не изисква тѣя изпитания; 4) *германска*, която не е сѣдебна, а административна, защото прѣдостави на върховната власть да одобрява отлагането на наказанието.

лението на присъдата не се повдигне противъ осждения никакво прѣслѣждане, което да се свърши съ затворъ или друго по-тежко наказание за прѣстѣпление отъ общъ характеръ.

2) Споредъ схщия първоизточникъ отлагането изпълнението на условното наказание не се простира върху допълнителнитѣ наказания и неспособности, които произтичатъ отъ осждането. Тѣзи допълн. наказания и неспособности прѣставатъ да произвеждатъ своето дѣйствиe отъ деня, въ който, по прилагане разпорежданията на прѣдшния членъ, осждането се счита за нестанало (*la condamnation aura été réputée non avenue*)⁸⁾.

И двѣтъ тѣзи наредби на французския първоизточникъ сж измѣнени въ слѣдния смисълъ: срокътъ намаленъ до 3 години; втората наредба за изключване изъ условното осждане допълнителнитѣ наказания, или по-право, за прилагане на допълнителнитѣ наказания е съвсѣмъ прѣмахната. Защо е направилъ това нашиятъ законодатель? Това не ни се казва ясно въ надлежитѣ протоколи. Но можемъ да се догаждаме. Той е искалъ да бжде ужъ по-либераленъ и отъ французския и отъ белгийския законодатели. И, въ това отношение, ние намѣрваме, че нашиятъ законодатель не е направилъ твърдѣ добръ. Той прибързалъ.

Всѣка реформа трѣбва да бжде извършена съ прѣдпазливостъ. Не сме ние, които ще очудимъ свѣта съ нашитѣ на-прѣдничави институти. Безъ да избѣгваме заемането на хубавитѣ, свободолюбиви и разумни наредби на чужбината, ние трѣбва винаги да се питаме: 1) отговарятъ ли тѣ на нашитѣ нужди; 2) вървятъ ли поне въ съгласие съ нашитѣ обичаи и нашитѣ правни възгледи; 3) не сж ли тѣ въ противорѣчие съ нашата конституция или съ опита, направенъ другадѣ. При такъвъ само анализъ и критическо отнасяне ако възприемаме, ние ще бждемъ сполучили. Инакъ, най-добръ е да не бързаме, както сж говорили и нѣкои народни прѣдставители въ врѣме на второто гласуване членъ по членъ на разгледвания отъ насъ законъ.

Но какъ и да било условното осждане вече е уредено у насъ съ единъ положителенъ, дѣйствующъ законъ. Той почна да се прилага въ нашитѣ сѣдилища. Наистина, споредъ стигмалитѣ до насъ свѣдѣния, по-младитѣ сѣдии, по-долнитѣ сѣдилища не го прилагатъ. Министерътъ на правосѣдието сѣкашъ,

⁸⁾ Ние цитираме по проекта, който е букваленъ прѣводъ на франц. текстъ.

че е прѣдвидѣлъ това положение, когато въ една отъ рѣчитѣ си при второто четене на закона той казалъ, че младитѣ сѣдии, както младитѣ народи, сѣ жестоки и тѣ не ще се поддаватъ на тоя законъ тъй лесно, както ще направятъ поопитнитѣ и по-старитѣ сѣдии въ горнитѣ инстанции. При все това законътъ се прилага. И като е така, подиръ тѣзи общи бѣлѣжки, има мѣсто да разгледаме и специалнитѣ наредби на закона, за кои лица той може да се прилага, условията и при кои прѣстѣпления може да става прилагането му, може ли да се прилага служебно и др.

За да се отговори на тия въпроси трѣбва да се разгледа не само закона членъ по членъ но и да се иматъ прѣдъ видъ тълкуванията на този законъ и юраспруденцията на първоизточника, а сжщо и разискванията въ Н. Събрание, при второто му четене.

София, 5.IV. 1904.
